

Професійне становлення^ особистості: проблеми і перспективи

Креативний підхід, забезпечуючий професійне становлення студентів в навчальному процесі, реалізується не тільки за допомогою структурування навчальної інформації в формі мислительних завдань, але й в використанні різних дидактичних технологій. В університетській практиці накоплено багатий досвід по використанню імітаційно-ігрових технологій, тренінгів особистісного розвитку, креативності і ролевих тренінгів, моделюванню проблемних ситуацій професійної спрямованості, розробці і захисту творчих проєктів, використанню мозкового штурму, підготовки конкурсних творчих робіт.

Структурування навчальної інформації і вибір методів її отримання повинні створювати умови для вільного вибору студентами завдань і способів їх виконання і проєктування ситуацій навчальних досягнень. Зміст і технологія навчальних занять передбачають реалізацію ролевої перспективи і задачного підходу, що в поєднанні з креативним підходом до освітнього процесу створює основу для професійного становлення кожного студента, обравшого своєю професією працю педагога.

Практика свідчить про те, що поки студент не володіє мислительним інструментарієм, творчими процедурами, способами евристики, т.е. основами творчої роботи, не можна говорити про успішність його професійного становлення.

Висновок. Креативний підхід до організації освітнього процесу вищої педагогічної школи виступає одним з важливих умов результативності професійного становлення студентів. Він сприяє створенню умов, в яких розвивається індивідуальність, професійно-моральні цінності, творчий потенціал особистості кожного студента, задовольняється потреба їх в самоорганізації, саморозвитку і самостверженні в навчально-пізнавальній, а в результаті професійної діяльності. Реалізація креативного підходу в навчальному процесі допоможе майбутнім спеціалістам подолати супереччя між творчим характером професійної діяльності, який в умовах інноваційного навчання стає домінуючим, і репродуктивним характером навчального процесу, що має місце в практиці освітнього процесу вищої школи.

Розв'язання названих проблем пов'язано з труднощами модернізації педагогічних університетів. Стремління реформаторів за рахунок скорочення витрат і ущільнення навчальної роботи через брак фінансування обмежитися лише зовнішнім лакуванням змін в світлі вимог Волонського процесу негативно впливає на підготовку майбутніх педагогів до дидактичного взаємодіяння і співпраці в шкільній практиці. Ігнорування специфіки вищої педагогічної школи і характеру педагогічної діяльності, зведення її колективного характеру до індивідуалізації навчальної роботи затримує професійне становлення студентів засобами навчання.

Література:

1. Вернадський В. Перед грозою// Вернадський В.І. Початок і вічність життя. - М., 1989. - С. 193-194
2. Гревс І. Два педагогічних ідеалів /І.Гревс// Педагогічна думка. - 1921. - № 1-4. - С.4-8
3. Лазарев В.С. Діяльнісний підхід до проєктуванню цілей педагогічного виховання// В.С.Лазарев, Н.В.Конопіна// Педагогіка. - 1999. - № 6. - С. 12-18

© Лариса Лук'янова

СУЧАСНИЙ ПОСТУП ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Проблема розвитку освіти дорослих набуває дедалі більшого значення у сучасних соціально-економічних умовах. Хоча сама ідея освіти впродовж життя далеко не нова й зафіксована у прислів'ях та приказках різних народів. Наприклад: «Вік живи - вік учись» (українська), «Знання, які не поповнюються щоденно, щоденно й зменшуються» (англійська), «Не бійся, що не знаєш - бійся, що не вчишся» (китайська) та ін. Отже народна мудрість набагато раніше ніж теорія пізнання визначила важливість освіти впродовж життя.

Перші спроби рефлексії щодо проблеми освіти дорослих, з'явилися у 50-60 роки ХІХ століття. Прибічники просвітницької концепції вбачали в освіті важливу передумову перетворення суспільства (М. Пірогов, К. Ушинський, Н. Чернишевський).

Найбільш послідовним прибічником цієї концепції вважають К. Ушинського. Так

створення недільних шкіл, на його думку, було прекрасним явищем, яке свідчило про прагнення дорослих здобувати знання, а наслідки їх діяльності мали велике моральне значення, оскільки вони сприяли «зближенню людей освічених з людьми із робітничого класу» [1]. В історико-педагогічній літературі недільна школа трактується як найбільш рання форма позашкільної освіти, яка створює можливості життєвих сил простого народу. Уже тоді К. Ушинський висловлював ідею щодо неперервної освіти, а призначення недільної школи він вбачав у розвитку в дорослих учнів прагнення і здатності самостійно без вчителя набувати знання.

Велике значення мають узагальнення провідних вітчизняних та зарубіжних вчених щодо різних аспектів освіти дорослих. Так психологічні особливості дорослих проаналізовано у працях Д. Біррен, Л. Бішоф, С. Джуард, Ю. Кулюткіна, М. Ноулза, Дж. Флелел; особливості організації навчання дорослих досліджували Дж. Адамс-Вебер, А. Гордон, С. Вершловський, С. Зміюв, В. Маслов, О. Огієнко, В. Онушкін, В. Пуцов, Л. Сігаєва; педагогічні та психологічні аспекти професійної підготовки і післядипломної освіти дорослих вивчали А. Алексюк, Л. Зязюн, А. Капська, О. Кондратюк, Н. Кузьміна, О. Леонтєв, С. Мартиненко, А. Нікуліна, В. Олійник, О. Пехота, Н. Протасова, В. Семиченко; значення неперервної освіти фахівців викладено у дослідженнях Б. Гершунського, І. Зязюна, З. Малькової, Н. Ничкало, С. Сисоевої.

Водночас аналіз зарубіжної та вітчизняної педагогічної літератури показав, що проблема організації освіти дорослих на усіх рівнях є далекою від розв'язання та потребує ґрунтовного аналізу й вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду. У ХХІ ст. вона набуває надзвичайно важливого значення. Поступово відбувається її змістове й організаційне відокремлення, яке виявляється у збільшенні мережі установ і закладів, орієнтованих виключно на задоволення культурно-освітніх потреб дорослих, урізноманітненні пропонованих ними програм, що істотним чином відрізняються від тих, що реалізуються у дитячій та юнацькій освіті.

Наразі освіта дорослих охоплює увесь комплекс організованих освітніх процесів, незалежно від змісту, рівня й методів - формальних, неформальних та інформальних, які дають можливість продовжувати освіту, оновлювати знання, набуті в школі, вищих навчальних закладах тощо, а також практичне навчання, завдяки яким, особи, яких суспільство вважає, дорослими, розвивають свої здатності, збагачують знання і досвід, підвищують професійну кваліфікацію або ж набувають нову професію й таким чином беруть участь у збалансованому й незалежному соціальному, економічному і культурному розвитку.

За П. Джарвісом «освіта дорослих» - це соціальний інститут, що надає освітні послуги для дорослих; ліберальна освіта; будь-яке організоване та підтримуюче спілкування, спрямоване на навчання дорослих, яка відбувається поза первинною початковою, середньою та професійною освітою; термін, що відображає підтекст демократичного соціального руху, який забезпечує розширення освітніх можливостей для дорослих; освітній процес, що здійснюється в особливій «дорослій» манері [4, с. 11]. Так російські вчені стверджують, що освіта дорослих можливо є єдиним, цивілізованим, ненасильницьким, гуманістичним та демократичним способом реформації, коли відбувається не ломка та перебудова свідомості особистості, натомість має місце просвітлення та «окультурювання» [2, с. 7].

Звернемося до трактування терміну «освіта дорослих» одним із засновників цього освітнього напрямку американським вченим М. Ноулзом. На його думку, поняття вбирає три різних значення: широке, вузьке й сукупне. У широкому розумінні - це процес навчання дорослих; у вузькому - комплекс організованих дій щодо навчання дорослих, які здійснюється багатьма закладами з метою досягнення специфічних цілей; третє значення об'єднує процеси й дії в ідею, яка реалізується в соціальній практиці, що й дозволяє розглядати «освіту дорослих» як соціальний інститут задля задоволення потреб дорослої людини в освіті, культурі, адаптації до соціуму [5, с. 25].

Близьким до позиції М. Ноулза є точка зору С. Кортней. Вчений розглядає освіту дорослих як функціонування закладів та організацій; як специфічний тип відносин, як концепцію андрагогіки; освіта дорослих як професійна або наукова дисципліна; освіта дорослих як основа для історичної ідентифікації соціальних рухів; освіта дорослих як вид освіти, який відрізняється своїми цілями та функціями [6, с. 17-18].

Освіта дорослої людини, наголошує О. Огієнко, стає ключовою цінністю суспільства знань, створюючи умови для збагачення творчого потенціалу дорослої людини впродовж життя на трьох доступних рівнях: особистісному та культурному, професійному, соціальному та

громадянському. Це зумовлюється тим, що концепція суспільств знань передбачає нарощування потенціалу для ідентифікації, відтворення, обробки, перетворення, поширення та використання інформації задля розвитку людини та суспільства. Найголовнішою стає вимога «навчитися вчитися» та здійснювати трансфер знань [3, с.31].

В умовах девальвації загальнокультурної компоненти освіти, превалювання прагматично-утилітарних тенденцій предметом культурологічного аналізу стає виявлення й обґрунтування культурних цілей і функцій освіти дорослих як сфери духовного виробництва, її соціального значення, ролі посередника між культурою й особистістю, яка здійснює вибір культурно-освітніх цінностей, культурних моделей, що сприятиме гармонізації і стабілізації сучасної соціокультурної ситуації.

Отже, освіту дорослих доцільно брати до уваги як пролонгований процес розвитку людини (особистості, громадянина, індивідуальності, фахівця), що відбувається протягом усього життя. Філософія освіти обґрунтовує специфіку використання системно-структурного підходу системи неперервної освіти в цілому та її окремих компонентів й визначає пошук варіативних підходів до відбору змісту навчання. Філософсько-педагогічна ідея неперервної освіти уособлює поєднання декількох змістових цілеспрямовань. По-перше, це пролонговане цілеспрямоване засвоєння особистістю соціокультурного досвіду з використанням усіх ланок освітньої системи; по-друге, це дотримання принципів організації чинної системи освіти, освітньої політики, спрямованої на створення умов для навчання людини впродовж усього її життя; по-третє, забезпечення логічного взаємозв'язку і наступності різних ланок освіти. Особливий акцент в освіті дорослих зроблено на підвищенні кваліфікації, перепідготовці у процесі зміни професії, освіті у процесі адаптації до зміни соціальних умов, тобто процесах, які відбуваються за межами базової освіти, що також стосується екологічної освіти.

Ще у матеріалах Другого міжнародного конгресу з технічної і професійної освіти (Сеул, 1999) наголошувалося, що світ стоїть на порозі безпрецедентних змін і найближчим часом знадобляться більш різнобічні професійні навички й знання, а відтак уже зараз є нагальна потреба в освітній реформі і створенні систем гарантованої освіти протягом життя, яка була б доступна для усіх.

Отже людина змушена вчитися впродовж усього життя, й не тільки у навчальних закладах, на курсах тощо. Проте освіта дорослої людини - це не тільки заняття під керівництвом викладача, тьютора, наставника, це багатомірний процес набуття знань і моральних цінностей.

Наразі відбулася інституціоналізація різних видів освіти, у тому числі, й таких, що не існували раніше. ЮНЕСКО ввела спеціальну термінологію, що відображає різні ступені організованості освітніх послуг, за якою офіційно визнається три форми освіти дорослих:

Формальна освіта - відбувається у спеціальних освітніх установах, включає звичайну систему професійної освіти та різноманітні курси перепідготовки і підвищення кваліфікації, по завершенню навчання той, хто навчався отримує загальновизнаний диплом або свідоцтво.

Неформальна освіта (структуровані програми, які формально не визнаються національними системами) - відбувається будь у якому місці й необов'язково закінчується отриманням диплому. До неї належать відвідування клубів, гуртків, лекторіїв, секцій. Цим видом освіти зазвичай займаються організації і заклади культури. Необхідно наголосити, що у розвинених країнах, як правило, система неформальної освіти посідає один рівень із формальною, а іноді й вище за значимістю, оскільки саме тут людина опиняється в ооптимальних умовах для розвитку свого творчого потенціалу.

Інформальна освіта - неорганізоване набуття інформації, яке інколи не має цілеспрямованого характеру, зокрема через самоосвіту, відвідування бібліотек, театрів, музеїв, навіть спілкуючись з друзями і подорожуючи. Цей вид освіти ще називають соціально-побутовим, неструктурованим, а отже таким, що може відбуватися у сім'ї, суспільстві, у процесі виконання роботи, що становить найбільш'поширену форму навчання на робочому місці.

Водночас постає природне питання: «Чому саме зараз проблема освіти дорослої людини набула такої актуальності»? Передусім це пов'язано із об'єктивною потребою постійно впроваджувати нові технології, які виникають у наслідок невпинного науково-технічного прогресу. Так, наприклад, якщо зовсім недавно комп'ютерна грамотність населення була винятком, то зараз використання комп'ютера у професійній і побутовій діяльності стає

Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи

абсолютно звичним явищем. Відсутність навичок користування INTERNET або невміння відправити електронну пошту можуть стати серйозною завадою у професійній кар'єрі.

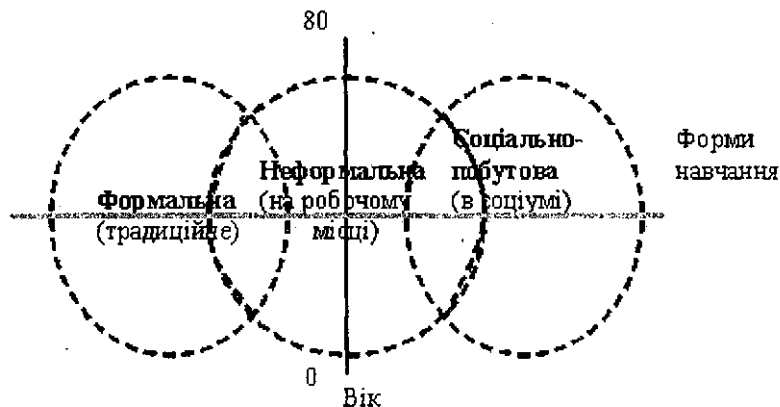


Рис. 1 - Форми освіти дорослих

Вік

Рис. 1 - Форми освіти дорослих

Важливого значення у зростанні ролі навчання впродовж життя набуває також ускладнення соціального середовища, що вимагає постійно обирати рішення. Відтак чим більше людина матиме інформації, чим вищим буде рівень його освіти, тим більш свідомим буде його рішення, прийняте на підставі власної поінформованості й знаннях.

Наступна передумова постійного набуття знань, зокрема засобами неформальної освіти, - це нові морально-етичні вимоги, які висуває сучасне суспільство. Проблема виховання особистості, формування громадянської позиції, не тільки дітей і підлітків, а й дорослих людей, розвиток особистості - загострює проблему навчання дорослих з метою самоудосконалення й самореалізації. За Маслоу, по мірі того, як людина задовольняє свої основні фізіологічні потреби - в їжі, безпеці, турботі тощо їх місця посідають більш складні потреби - в повазі, визнанні, найвищою сходинкою цієї піраміди є потреба в самоактуалізації, тобто прагнення виявляти свою загальнолюдську і особистісну сутність.

Освіта дорослих є чинником, який забезпечує безпосередній процес розвитку особистості й визначає шляхи реалізації та оновлення цього процесу. Її сутність передбачає не лише наявність економічного підґрунтя, а й реалізацію морально-розвивальної функції, що передбачає всебічний прогрес розвитку особистості у період її самостійного життя шляхом поступового збагачення попередньо набутих знань і вмінь.

В умовах структурної перебудови економіки й активного переходу України на ринкові умови дедалі більшої актуальності набуває формування здатності і готовності населення нашої країни адаптуватися до нових і несподіваних ситуацій. Царина освіти дорослих має враховувати специфіку українського менталітету, яка є даністю, сформованою упродовж тривалого розвитку вітчизняної історії і культури, та сучасний світовий досвід. Адже відродження багатоваріантних соціокультурних традицій, збагачених вітчизняним досвідом, а також досвідом світового розвитку, призводить до формування поліфонічного суспільства, в багатстві й різноманітності соціальних структур якого реалізуються глобальні тенденції (економічна, соціальна та ін.). Відтак без урахування української специфіки, особливостей нашого соціального, морального, регіонального, культурного, психологічного досвіду не можна розробляти плани перебудови суспільства, господарства, культури, розбудовувати стратегію і методологію освіти дорослих.

Література

1. Арканов А.К. Идеи Ушинского. М.: Просвещение, 2002. - 312 с.
2. Образование взрослых на рубеже веков: вопросы методологии, теории и практики: в 4-х т. - СПб.: ИОВ РАО, 2000. Т. II: Социологические и культурологические аспекты развития образования взрослых. Книга 2: Культурологические проблемы образования взрослых / под ред. В.И. Подобеда, С.Г. Вершловского, Е.И. Добринской; Ин-т образования взрослых Рос. акад. образования. - 2000. - 156 с.
3. Огієнко О.І. Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах (друга половина хх століття): дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / Огієнко Олена Іванівна. - Київ, 2009. - 410 с.
4. Jarvis P. International Dictionary of Adult and Continuing Education / Peter Jarvis; 2 ed. - London: Taylor & Francis, 2007. - 202 p.